

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

Зважаючи на розвиток глобалізаційних тенденцій у світі, перед сучасними державами все частіше постає питання збереження територіальної цілісності, яка є однією з найважливіших ознак будь-якої суверенної держави і забезпечення якої завжди є пріоритетною функцією держави та народу. Як свідчить історія, посягання на територію іншої держави призводить до різного роду військових конфліктів. Як говорив Стендаль: «Всяка війна проти чужоземних загарбників – справа законна і є першим обов'язком кожного народу». Потреба вирішення такого роду конфліктів зумовила формування певного комплексу засобів і способів забезпечення територіальної цілісності, що повинні запобігти силовому вирішенню цієї проблеми, або у разі неможливості мирного врегулювання конфлікту, запобігти втратам території своєї держави, тобто, гарантій.

Гарантії забезпечення територіальної цілісності України варто поділяти на нормативно-правові та інституційні. Під нормативно-правовими гарантіями розуміють систему конституційно-правових норм, на які покладено забезпечення охорони та захисту територіальної цілісності держави. До них належать гарантії, закріплені в Конституції України, законах, інших нормативно-правових актах та міжнародних договорах.

У Конституції України (ст. 2) зазначено, що суверенітет України поширюється на всю її територію. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною. У свою чергу, ст. 132 Основного Закону проголошує, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території. А тому, Конституція України як Основний Закон держави, відіграє важливу роль у гарантуванні територіальної цілісності.

Конституційні гарантії мають вищу юридичну силу і є основою правових гарантій. В. Ф. Погорілко конституційні гарантії визначав як «вид правових гарантій, механізм забезпечення, дотримання, виконання, застосування і використання конституційних та інших норм права органами державної влади, місцевого самоврядування, посадовими особами іншими фізичними та юридичними особами» [1, 554-555]. Крім того, О. Л. Доскоч вважає, що конституційною гарантією виступає конституційна заборона вирішення питання про зміну території України

в інший спосіб, аніж всеукраїнським референдумом [2, 15]. Тобто, конституційні гарантії територіальної цілісності мають на меті забезпечити правову основу діяльності інститутів щодо забезпечення територіальної цілісності держави.

Серед нормативно-правових гарантій особливе місце займають міжнародні правові акти. Вони є системою універсальних міжнародних способів встановлення і захисту принципу територіальної цілісності держав, які закріплені в міжнародних документах правового характеру і є обов'язковими для виконання усіма державами.

На нашу думку, міжнародними актами, що гарантують територіальну цілісність, є міжнародні договори як багатостороннього, так і двостороннього характеру. До таких угод слід віднести, у першу чергу, Статут ООН, який став фундаментальною основою для розробки і прийняття інших угод щодо забезпечення територіальної цілісності держав.

Не менш важливу роль відіграють Декларація щодо неприпустимості втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету 1965 р. ; Декларація про недопущення інтервенції та втручання у внутрішні справи держав 1982 року; Декларація про посилення ефективності принципу відмови від погрози силою або її застосування в міжнародних відносинах 1987 року тощо.

Згадані міжнародні договори розкривають основний зміст принципу територіальної цілісності, підґрунтям якого є такі основні положення, як утримання держав від погрози силою чи її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави; утримання держав від організації та заохочення іррегулярних сил та військових банд для вторгнення на території інших держав; утримання держав від перетворення територій інших держав на об'єкт воєнної окупації або застосування інших силових заходів, спрямованих на порушення норм міжнародного права тощо.

Проте щодо міжнародних договорів, то тут ми поділяємо точку зору Р. В. Алямкіна, який висловлює думку про те, що на даний момент норми міжнародного права не є ефективними, а основна причина неефективності міжнародного права пов'язана з його децентралізованим характером та примітивною природою.

На жаль, на даний момент, ситуація яка склалася у світі і, зокрема, на сході України, дає можливість констатувати той факт, що ми переходимо від сили права до права сили і нормативно-правові гарантії стають все менш ефективними на відміну від інституційних, які включають в себе діяльність державних та недержавних організацій... та беруть участь у відтворенні порушеного права [3].

Серед інституційних гарантій забезпечення територіальної цілісності варто виділити, у першу чергу, народ України, Президента

України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Збройні Сили України тощо.

Як визначено у Конституції, захист суверенітету і територіальної цілісності України, є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Єдиним джерелом влади в Україні є народ, а відповідно, справою всього українського народу є захист суверенітету і територіальної цілісності України, її економічної та інформаційної безпеки (ст. 17).

Важливу роль у гарантуванні територіальної цілісності держави відіграє Верховна Рада України, оскільки саме до її повноважень належить, наприклад, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України.

У якості гаранта територіальної цілісності можна розглядати і Кабінет Міністрів України, оскільки саме до його повноважень належить забезпечення державного суверенітету України (п. 1 ст. 116 Конституції України).

Разом з тим, виходячи з окремої думки судді Конституційного Суду України В. І. Іващенко, згідно з Конституцією України лише Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України. Інші органи державної влади, у тому числі Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України, такого обов'язку не мають. Саме на Президента України покладено обов'язок бути гарантом державного суверенітету та територіальної цілісності України відповідно ч. 2 ст. 102 Конституції України, а тому саме він відповідає за забезпечення, охорону і захист цілісності держави. Для реалізації даного зобов'язання Президент України наділений значною кількістю повноважень [4].

На основі проведеного аналізу можемо зробити наступні висновки:

1. Суверенітет і територіальна цілісність мають ключове значення для життя і діяльності будь-якої держави, так як складають його основу, без якої держава не може існувати. При цьому територіальна цілісність держави визначається здатністю держави зберігати свою територію в межах існуючих кордонів.

2. Територіальна цілісність держави гарантується значною кількістю нормативно-правових актів як національного, так і міжнародного характеру та державними інституціями для повноцінного забезпечення охорони та захисту території держави.

3. Центральне місце в системі інституційно-організаційних гарантій посідає Президент України, оскільки саме він, відповідно до ч. 2 ст. 102 Конституції України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Саме діяльність Президента України як гаранта територіальної цілісності держави є визначальними для існування самої держави.

1. Погорілко В. Ф. Гарантії конституційні // Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. – К.: Укр. Енциклопедія, 1998. – Т. 1: А-Г. – 672 с.

2. Доскоч О. Л. Президент України як гарант державної цілісності України / О. Л. Доскоч // Право і суспільство. – 2014. – № 6. 2(3). – Частина 3. – С. 12-16.

3. Букач В. В. Верховна Рада України в механізмі забезпечення конституційних політичних прав та свобод людини і громадянина в Україні / В. В. Букач // Право і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 28 – 32. – Режим доступу: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/2_2013/05.pdf

4. Окрема думка судді Конституційного Суду України Івашенка В. І. Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search>

Т.М. КРАВЦОВА

*Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ПІДЗАКОННОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Однак аналіз нинішньої нормативно-правової бази свідчить про наявність нормативно-правового регулювання діяльності органів виконавчої влади за рахунок нормативно-правових актів, виданих виконавчою владою, а, іноді, і самим органом. Незважаючи на те, що на теперішній час збільшена питома вага законів, однак співвідношення між кількістю законів і підзаконних актів ще далеке від оптимального. Багато істотних для суспільства питань регулюється підзаконними актами. Велика кількість потрібних законів взагалі відсутня, а у багатьох з них не досягається необхідна глибина регулювання суспільних відносин, що тягне за собою заповнення наявних прогалин відомчими нормативними актами. Така велика кількість непослідовних та нечітких відомчих нормативно-правових актів створює підґрунтя для розвитку корупції в органах виконавчої влади.

Причиною того, що закон не став актом переважного правового регулювання, є не тільки низька продуктивність роботи Верховної Ради як єдиного законодавчого органу в Україні, а й абстрактний характер